

3 Иванов, В. В., Топоров, В. Н. Вий / В. В. Иванов, В. Н. Топоров // Мифы народов мира. Энциклопедия: В 2 т. – М.: Советская Энциклопедия, 1987. – Т. 1. – С. 235 – 236.

4 Петров, В. Гоголь Н. В. / В. Петров // Полное собрание сочинений Н. В. Гоголя: В 7 т. – М.: Госиздат, 1937. – Т. 2. – С. 743.

5 Назаревский, А. Н. Вий в повести Гоголя и Касьян в народных поверьях о 29 февраля / А. Н. Назаревский. – Львов: Издательство Львовского университета, 1969. – С. 42 – 44.

6 Виноградов, И. Повесть Н. В. Гоголя «Вий»: к истории замысла и его интерпретации / И. Виноградов. – Нежин: Издательство Нежинского пединститута, 2002. – Т. 5. – С. 101.

7 Ермаков, И. Д. Очерки по анализу творчества Н.В. Гоголя / И. Д. Ермаков. – М.: Госиздат, 1923. – С. 66-69.

УДК 821.161.3-1*Разанаў

А. С. Мхаян

Навук. кiр. – А. В. Браздзіхіна, канд. філ. навук, дацэнт

МАТЫЎ МЯЖЫ Ў МАСТАЦКАЙ СІСТЭМЕ

А. РАЗАНАВА

Мэта артыкула – выявіць спецыфічныя рысы мастацкай рэалізацыі матыву мяжы ў філасофска-эстэтычнай сістэме А. Разанава. З дапамогай антыномій, увасобленых у вобразах парога, берага, кладкі, акна, дзвярэй і інш., паэт пацвярджае адноснасць ісціны, што з’яўляецца скразной ідэяй яго творчасці. Матыў мяжы ў А. Разанава ў пераважнай большасці выпадкаў мае гнасеалагічны характар і з’яўляецца сімбіёзам філасофскіх апазіцый унутраны – вонкавы, адкрытасць – закрытасць, приход – адыход, жыццё – смерць, новае – старое, бачнае – нябачнае, глыбіня – паверхня.

Узнікне архетыпавага матыву мяжы ў творчасці А. Разанава абумоўлена імкненнем паэта да філасофскага спазнання хранатопу. Параўноўваючы яго пункціры з творамі класічнай японскай паэзіі, А. Івашчанака адзначае, што «Алесь Разанаў пачуваецца больш разняволеным у межах сваёй паэтыкі. Яго зварот да архетыпавых матываў і вобразаў ёсць, калі карыстацца тэрміналогіяй расійскага літаратуразнаўцы Юрыя Лотмана, “мінус-прыёмам” на тле перагрувашчанавай вобразнасцю паэзіі пачатку 1990-х гг. <...>» [1, с. 11]. Анатропныя лаканічныя радкі, скандэнсаванасць думкі ў словах-

вобразах часам ствараюць даволі цьмянае ўяўленне пра топас твораў паэта. Для таго, каб акрэсліць прастору, паспрабаваць вызначыць яе межы, А. Разанаў нярэдка выкарыстоўвае ў сваёй філасофска-эстэтычнай сістэме вобразы, якія яшчэ ў народнай міфалогіі набылі ўстойлівае сімвалічнае значэнне: дзверы, акно, бераг, парог і інш.

Як сцвярджаюць аўтары слоўніка «Беларуская міфалогія», «у семантыцы вобраза акна найбольш рэалізуюцца такія апазіцыі, як вонкавы – унутраны, бачны – нябачны» [2, с. 21]. У мастацкай рэальнасці А. Разанава акно прыцягвае ўвагу лірычнага героя, які імкнецца разгадаць таямніцу сваіх унутраных метамарфозаў (пункціры «Хто яны мне?! », «Глядзяць у начное», «Свеціцца ў цемры акно...», «Нешта забылася? » і інш.). Пранікаючы ў прастору чалавечай свядомасці, паэт адлюстроўвае ўсеагульнае адчуванне дысгармоніі паміж знешнім і ўнутраным светам. Лірычны герой прыходзіць да высновы, што яго ўласная сутнасць змяшчае разнастайныя, часам нават супрацьлеглыя, іпастасі, колькасць якіх неабмежаваная:

Глядзяць у начное

акно ліхтары:

і колькі

вас у мяне ўсіх, цені?! [3, с. 129]

Наяўнасць з'яў, непадуладных уласнай волі, немагчымасць спазнаць іх у поўнай меры выклікае ў лірычнага героя пачуццё дыскамфоту. Таму невыпадковым становіцца жаданне схваць унутраныя супярэчнасці ад чужога вока, цікавым і загадкавым – жаданне зазірнуць у «вокны» іншых (пункцір «У вокнах...», версэт «У невядомай далёкай сядзібе» і інш.). І толькі існаванне такога моцнага пачуцця, як каханне, абумоўлівае магчымасць чалавека дапусціць кагосьці старонняга ў прастору таямніц уласнай душы («Бэзавы куст заквітнеў...», «На заінелым трамвайным акне...» і інш.):

Бэзавы куст заквітнеў –

у доме

парасчыняліся вокны [4, с. 109].

Акно ў аднайменным вершаказе ўвасабляе сувязь хаты з навакольным светам. Сімволіка дадзенага вобраза амбівалентная: з аднаго боку, акно такое ж старое, як і сам дом, з другога – яно здольна абнаўляцца і змяняцца такім жа чынам, як і наваколле. Больш таго, з'яўляючыся часткай жылля чалавека і адлюстроўваючы законы вонкавага свету, акно змяшчае і трэці кампанент: нейкую звышсілу, якой належыць свет і падпарадкоўваецца сама хата. І калі ў вершаказе «Акно» гэтая звышсіла ўвасоблена ў вобразе іконы, то ў асобных

пункцірах («Сонца хаваецца...», «Нешта забылася?», «У тым акне...», «Хаваецца дзень...» і інш.) – у вобразах язычніцкіх бостваў: сонца, поўні, аблокаў. Такім чынам, акно з’яўляецца мяжой, у якой сканцэнтравана ўзаема сувязь свету чалавека з касмічным светам, яго працэсамі.

Паводле народных павер’яў, дзверы, як і акно, лічацца мяжой паміж прасторай жылля і топасам наваколля. У мастацкай свядомасці А. Разанава гэтая мяжа вельмі нетрывалая, «схільная да “дэзерцірства”» [4, с. 372]. У вобразе дзвярэй увасоблены сімбіёз супрацьлеглых пачаткаў:

Дзверы адчыняюцца ў два бакі, у
дзве веры: у прыход і адыход, у прый-
сце і выйсце [4, с. 372].
(«Дзверы»)

Як бачым, дзверы не толькі аддзяляюць унутраную прастору ад знешняй, але і з’яўляюцца мяжою паміж светам жывых і памерлых, сімвалізуюць жыццё і смерць. У паэме «Упоцемках, з ліхтаром» герой бачыць у сне сваю маці, якая выходзіць за дзверы, і пытаецца: «Мама, калі назад?!» [5]. Але яна ўжо даўно пакінула межы зямной прасторы. Увайсці ў дзверы, паводле мастацкай канцэпцыі паэта, значыць увайсці ў новую рэальнасць, у «новае становішча, новую веру» [4, с. 372]. Тоесную функцыянальную ролю адыгрывае і вобраз варот (брамы). Лірычны герой А. Разанава, пабываўшы на адным іх баку, вяртаецца на другі ўжо «новым» чалавекам:

Зайшоў за вароты
і з-за варотаў вярнуўся:
быццам кагосьці, з сабою
прывёў сябе [3, с. 150].

Даследуючы міфалагічны прынцып, што ляжыць у аснове свядомасці А. Разанава, А. Ненадавец адзначае, што «некаторыя з архетыпаў першавобразаў у яго ўзводзяцца ў ступень абсалюту. Напрыклад парог, які можа асацыявацца і з мяжою <...>» [6, с. 5]. Лірычны герой версэта «Парог», знаходзячыся ў пошуку сутнасца, быццёнага, збівае з парога яго струхлелую паверхню. Сам паэт тлумачыць значэнне дадзенага дзеяння наступным чынам: «Парог струхлеў сам, і калі мой герой б’е па ім нагою, дык для таго, каб пераканацца, што аснова парога здаровая, першаісная <...>» [7, с. 22]. Упэўніўшыся ў тым, што парог «са шчырага дрэва» [8, с. 67], лірычны герой прыходзіць да высновы, што ён сам і ёсць увасабленне гэтай мяжы дома і наваколля. Такім чынам, спалучаючы рэч і яе сутнасць, вобраз і яго ідэю, А. Разанаў стварае ўласную канцэпцыю, паводле якой парог-мяжа з’яўляецца быццёнай існасцю чалавека.

У версэце «Кладкі» адлюстравана страта чалавекам гэтай унутранай мяжы. Блукаючы ў прасторы «дрыгвянога бязмежжа» [8, с. 115], лірычны герой імкнецца знайсці выйсце. Як сцвярджае Я. Коней, «выйсце бачыцца ў “кладках” – духоўных каштоўнасцях, што прайшлі выпрабаванне тысячагадовай гісторыяй» [9, с. 52]. Страта жыццёвых арыенціраў, мэты існавання хвалюе лірычнага героя. Вынікам пошуку становіцца асэнсаванне таго, што жаданае выйсце існуе ў цеснай сувязі са згубай і першае можна знайсці, толькі спазнаўшы апошняе:

Мы гразнем, мы сумняваемся, мы
вывяраем крокі, і калі раптам пра-
вальваемся ў згубную глыбіню, зна-
ходзім, гэтак жа раптам, апірышча –
страчанае, старое, аднятае, але ўсё
роўна заўсёды прысутнае патаемна
ў нашых адчайных памкненнях, –
кладкі [8, с. 115].

(«Кладкі»)

У пункціры «Кладка на гразкай дарозе...» вобраз кладкі выконвае тую ж функцыянальную ролю, што і вобразы дрэў у версэце «Старыя дрэвы»: увасабляе мяжу, дзе перасякаюцца рэальная і хтанічная прастора. Блізкім з’яўляецца і сімвалічнае значэнне вобраза берага. У філасофска-эстэтычнай сістэме паэта плынь ракі ўвасабляе жыццёвы шлях чалавека паміж двума берагамі – светам жывых і мёртвых (версэт «Плынь», пункцір «Я – рака...» інш.).

Здольнасць рэчы ўтрымліваць у сабе антыноміі набліжае творчаць А. Разанава да паэзіі Э. М. Рыльке. У абодвух паэтаў, як адзначае Е. Лявонава, «жыццё і смерць, палёт і падзенне, рух уверх і рух уніз ураўнаважваюцца да такой ступені, што знікае розніца паміж імі; і тыя і іншыя ў сваёй непарыўнасці складаюць сутнасць нашага існавання» [10, с. 115]. У творах беларускага паэта найбольш яркаваты гэты працэс увасоблены ў архетыпе мяжы, што з’яўляецца сімбіёзам антыномій унутраны – вонкавы, адкрытасць – закрытасць, прыход – адыход, жыццё – смерць, новае – старое, бачнае – нябачнае, глыбіня – паверхня. У версэце «Падзел» лірычны герой А. Разанава спрабуе размежаваць супрацьлеглыя пачаткі («слодыч ад горычы, асалоду ад пакуты, рай ад пекла» [8, с. 7]), але хутка ўпэўніваецца ў абсурднасці свайго намеру, бо існаванне адной паловы абумоўлена існаваннем другой. Паэт сцвяджае, што «мяжа – гэта і сінтэз, адзінае месца, дзе здзяйсняецца сэнс існавання і дзе захоўваецца магчымасць

свядомасці» [7, с. 32]. Такім чынам, матыў мяжы рэалізуе адну з асноўных рыс светаўспрымання А. Разанава – адноснасць ісціны.

Мяжа прадугледжвае трансфармацыю не толькі топасу, але і хронасу, які на «зломе прасторы» набывае статус міжчасся (версэты «Мяжа», «Маланка», пункцір «Не сплю. Адліжна. Поле...» і інш.):

Не сплю. Адліжна. Поле

туманіцца ў акне.

Міжчассе – ў наваколлі.

Міжчассе – ува мне [3, с. 16].

Такім чынам, герой паэзіі А. Разанава прыходзіць да высновы, што адшукваць існасць быцця неабходна ў прасторы самога сябе, і трапляе ў бездань, асэнсаваць якую можна толькі стаўшы «тварцом» ісціны. Імкнучыся акрэсліць прасторачас, паэт выкарыстоўвае сімвалічныя вобразы. У філасофска-эстэтычнай сістэме А. Разанава акно – мяжа паміж знешнім і ўнутраным светам, месца духоўных метамарфозаў лірычнага героя; дзверы, вароты – прастора сутыкнення рэальнага і хтанічнага свету; парог-мяжа – увасабленне чалавека і яго сутнасці. У выніку спалучэння вобраза і яго сэнсавай сутнасці ўтвараюцца антыноміі, з дапамогай якіх паэт пацвярджае скразную ідэю сваёй творчасці – адноснасць ісціны. Трансфармацыя катэгорыі часу прыводзіць да ўтварэння модуса міжчасся, дзе чалавек становіцца мяжой прыроды і набывае здольнасць спазнаваць рэчаіснасць, асэнсоўваць сваё прызначэнне.

Спіс выкарыстаных крыніц

1 Івашчанка, А. Медытацыя як творчы метады. Жанравыя асаблівасці і эвалюцыя пункціраў Алеся Разанава / А. Івашчанка // Роднае слова.– 2006. – №12. – С. 10 – 12.

2 Санько, С. Беларуская міфалогія : энцыклапедычны слоўнік / С. Санько, Т. Валодзіна, У. Васілевіч і інш. – Мінск: Беларусь, 2004. – 592 с.

3 Разанаў, А. С. Дождж: возера ў акупунктуры : пункціры / А. С. Разанаў. – Мінск: І. П. Логвінаў, 2007. – 162 с.

4 Разанаў, А. С. Танец з вужакамі / А. С. Разанаў. – Мінск: І. П. Логвінаў, 2007. – 162 с.

5 Разанаў, А. С. Шлях-360 [Электронны рэсурс] / А. С. Разанаў. – Рэжым доступу: http://kamunikat.org/usie_knihi.html?pubid=17669. – Дата доступу: 19.05.2012.

6 Ненадавец, А. Забіраецца час, збіраюцца знакі... / А. Ненадавец // ЛіМ. – 2000. – 8 верасня. – С. 5 – 6.

7 Разанаў, А. С. І потым нанавя пачаць: квантэмы, злёсы, вершаказы / А. С. Разанаў. – Мінск: І. П. Логвінаў, 2011. – 102 с.

8 Разанаў, А. С. Лясная дарога : версэты / А. С. Разанаў. – Мінск: І. П. Логвінаў, 2005. – 200 с.

9 Коней, Я. Інтэграцыйны прынцып адрозненняў Алеся Разанава / Я. Коней // Першацвет. – 1999. – №7 – 8. – С. 52.

10 Лявонава, Е. А. Беларуская літаратура XX ст. і еўрапейскі літаратурны вопыт / Е. А. Лявонава. – Мінск: БДУ, 2002. – 130 с.

УДК 82-94:004.738.5

Г. Ю. Новік

Навук. кiр. – А. В. Брадзіхіна, канд. філал. навук, дацэнт

ЖАНРАВАЯ СПЕЦЫФІКА ІНТЭРНЭТ-БЛОГА І КЛАСІЧНАГА ДЗЁННІКА: ПАРАЎНАЛЬНЫ АСПЕКТ

У артыкуле абгрунтоўваецца феноменальнасць блог-літаратуры як адной з мадыфікацый існавання жанру дзённікаў, вызначаюцца яе асноўныя рысы і ўласцівасці ў параўнанні з папяровымі адпаведнікамі. Падведзеныя высновы паказваюць, што адной з асноўных прычын адметнасці Інтэрнэт-дзённікаў з'яўляецца пляцоўка іх размяшчэння, узнікненне і развіццё якой абумовіла такія новыя рысы **дзённікаў**, як зліміноўванне эскапізму, пашырэнне спектра сродкаў для прыцягнення чытацкай увагі, спецыфічная жанрава-стылявая дыферэнцыяцыя і «прымерванне масак».

Узнікненне і развіццё сеткі Інтэрнэт паспрыяла пераносу на яе абсягі і некаторай мадыфікацыі жанраў традыцыйнага мастацтва слова. Выкарыстоўваючы параўнальна-тыпалагічны і структурна-аналітычны метады, паспрабуем прасачыць адметнасці віртуальных дзённікаў у параўнанні з іх папяровымі адпаведнікамі.

Гісторыя дзённіка налічвае некалькі стагоддзяў. Гэты жанр прадугледжвае фіксацыю асабістых запісаў з захаваннем іх храналогіі і такім чынам назапашвае «жывую памяць». Атрыбутыўнымі яго рысамі выступаюць інтымнасць і давяральнасць. На мяжы тысячагоддзяў дзённік становіцца ўсё больш адкрытым, падмяняе, на думку А. Калядзінай, «інтымнае самавыражэнне маніфестацыямі і маніпуляцыямі» [1]. Найбольшая тэндэнцыя да страты шчырасці назіраецца ў блогах. Аўтары Інтэрнэт-дзённікаў усё часцей заўважаюць, што «жыццё ў блогах забівае добрыя тэксты, інтымнасць размоваў з самім сабой» [2]. Такім чынам, у параўнанні з традыцыйнай мадыфікацыяй жанру ў блогах назіраецца імкненне да